

Orientering om AI-produktion

Kulturarv, äkta vara och utveckling

ARBETETS MUSEUM

Välkommen!

Syftet:

Orientera, tydliggöra, gå bortom modeorden och snacka kulturarvsperspektiv.

ARBETETS MUSEUM

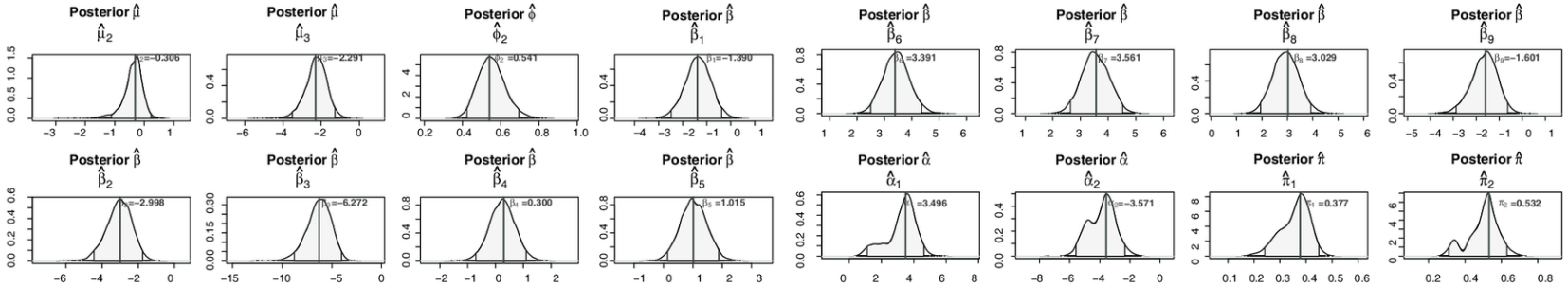
Välkommen!

Innehåll:

Detta är AI
Generering
Användning
Affärsmodeller
Kritik mot AI
Överväganden

ARBETETS MUSEUM

AI = Artificiell intelligens

Marknadsföringsuttryck.
”Artificial Intelligence” myntades på en universitetsworkshop 1956 för att benämningen ”automata studies” inte lockade.

”**Tillämpad statistik**” är sannare men låter inte lika sexigt.

Inte alls häftigt bakom ytan:

“Building something exceptional requires hard work (often on unglamorous stuff)”

https://openai.com/careers/

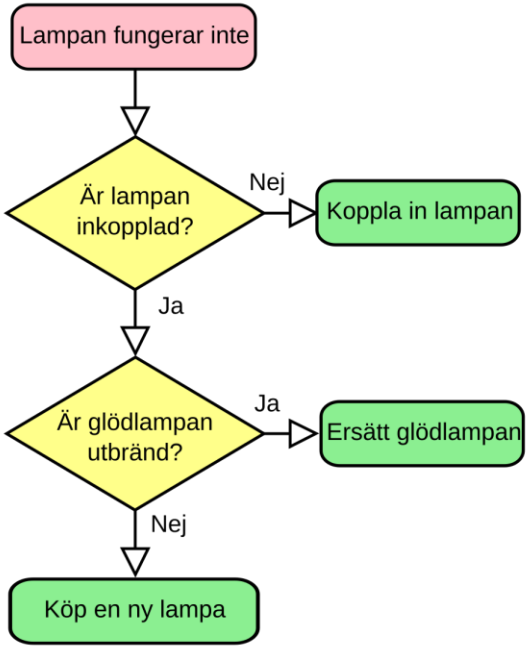
ARBETETS MUSEUM

AI bygger på maskininlärning

Det finns ingen strikt definition på vad AI innebär.

Regelverk av programmering innehållande statistik, prognoser, if-satser m.m. => Algoritm

Utmynnar i något som algoritmen tolkar att vi frågar efter

Maskininlärning

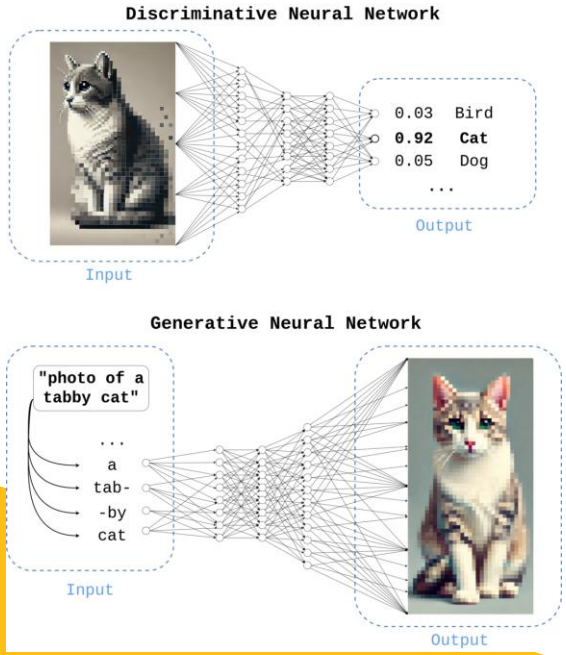
Förmåga att lära sig av tidigare erfarenheter, sätta upp eget regelverk, planera en sekvens av handlingar och att generalisera.

Generativ AI

Funktioner som kan generera (skapa) material.

Orsaker till populariteten:

- Verktygen har nått en nivå där de kan skapa hög kvalitet.
- Verktygen har blivit tillgängliga för allmänheten.
- Över 1 miljard användare av ChatGPT i juni 2026: Ett av de snabbaste tekniksprången i historien.

Textbaserade AI-verktyg

Låg tröskel

Du kommer igång på en minut

Möjligheter

Skapa texter

Sammanfatta texter

Utkast till berättelser, presentationer, marknadsföring, lärande m.m.

Resonera om strategier, alternativ, kombinerade idéer, källor m.m.

Underlag till beställningar

Språköversättningar

Programmering

Fungerar bra på svenska (och andra språk)

Risker

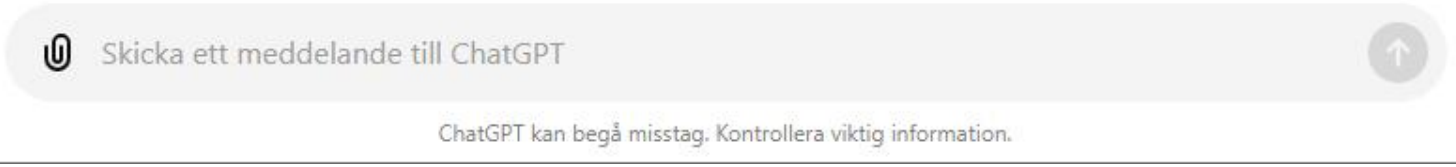
Som sökverktyg kan den ge felaktig information (är en språkmodell, inte en faktabok).

Massiv produktion av värdelösa textmassor.

Att prompta

Från franskans Prompt, ur latinets prōmptus (synlig, tydlig, uppenbar).

Verbet: Leda till aktivitet, stödja med underlag, tillhandahålla inmatningsuppgifter.

Detta är det frågan om

- Skriva instruktioner och frågor på ett träffsäkert vis.
- Ett icke-deterministiskt system: ett helt nytt programmeringsparadigm.

Konstnärliga uttryck

- Svårt att i ord formulera sådant som är handens jobb.
- En omständlig omväg för dina sinnen.

Chat GPT

Prompt: *Översätt detta till ålderdomlig engelska. Den svenska texten är mycket dialektal, så gör samma sak på engelska:*

Mylingar (hämtad från ISOF:s sägenkarta)

Dä va e pige, som tjände på ett ställe. Ho feck ett barn, som ho stoppte i e bytte å satte en pinne i locket å sa: "Du får danse mä bonns kalve." Å bonn, han feck allri nöre kalve te leve. De blidde en myling å't, som danste mä kalva te di do. En gång to di in en kalv i en veskrubb. Å på natta kom han (mylingen) in å sa: "Ta dän pinn, bena ä lång, bytta ä trång", å börjd å danse mä kalven.

CHAT GPT:

Mylings

There was a maiden who served in a place. She had a child, whom she placed in a bundle and inserted a stick in the lid, saying: "You shall dance with the farmer's calves." And the farmer, he never got to nourish calves to live. It became a myling, which danced with calves until they died. One time, they placed a calf in a wicker shed. And at night, it (the myling) came in and said: "Take away the stick, the legs are long, the bundle is narrow," and began to dance with the calf.

Skapa bilder

Fotograferad med antik hålkamera i augusti, Amishland, Pennsylvania
Kanske...

Verklighet eller fantasi?

Äkta eller falsk?

Retuscherad?

Inspiration från verklig förlaga?

Foto? Illustration? Teckning?

Realism? Återgivning?

Förbättring? Förorening?

En mycket gammal diskussion.

Text till bild

Arbetets museum

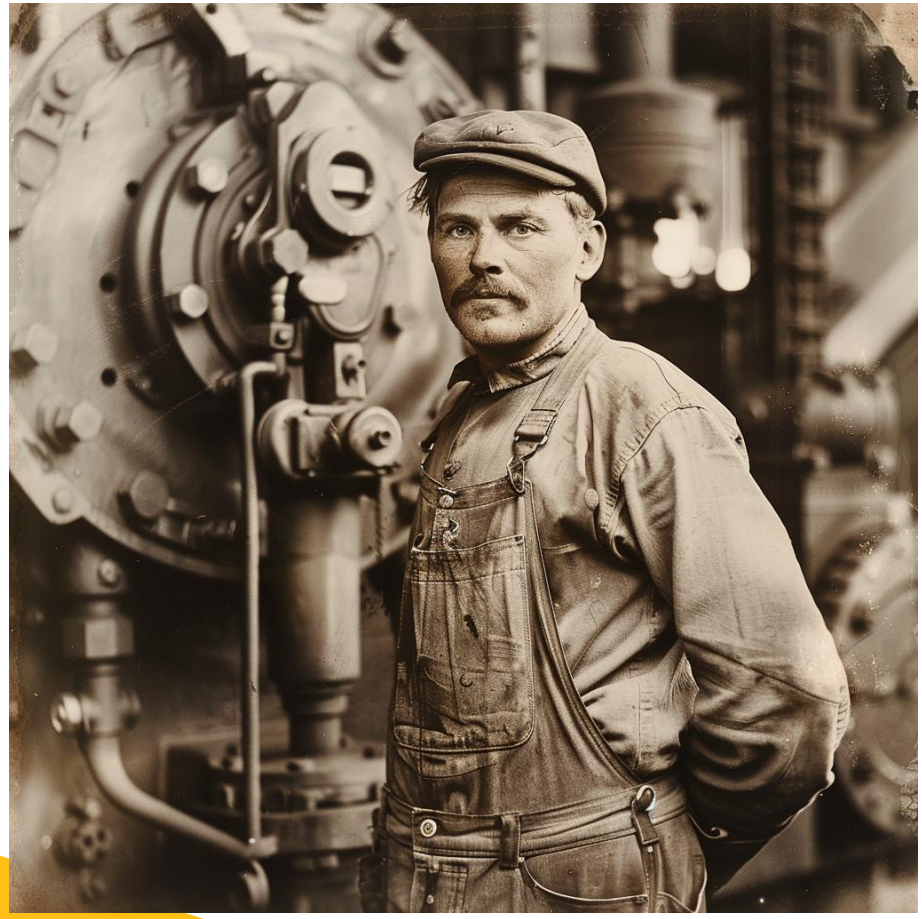

Verktyget vet inget. Den tolkar utifrån mönsterigenkänning.

Bildgenerering för kulturarv

Skapad första dagen av mitt testande, våren 2024.

Tog ca 40 sekunder.

Promptkommando:

”A realistic vintage photo of a factory worker in 1910, high grain, sepia monochrome. Big machines.”

Bildgenerering för kulturarv

Är en illustration mer användbar än en fotoliknande bild?
Skapar en mänsklig tecknare en ”riktigare” illustration?
Kan någon av dem användas?

Tog lika lång tid att skapa som den föregående bilden.

Nästan samma kommando:
”A sketch illustration of a factory worker in 1910, high grain, sepia monochrome. Big machines.”

ARBETETS MUSEUM

Bildgenerering för kulturarv

Samer?

En dragning åt det ”fantastiska”

Maximalistisk: “The Midjourney Bot has been trained to produce images that favor artistic color, composition, and forms.”

Bildgenerering för kulturarv

Återskapande

När behövs det genuina? När har vi nytta av det nytillverkade?

AI-bild eller skådespelare vid vikinglivefestival i Tromsö?

Vad tolkar vi som realism?

Hur presenterar vi bilder som inte är genuina?

ARBETETS MUSEUM

Filmgenerering

Deepfakes

- Ersätter utseenden via stillbilder till filmklipp
- Svårt att säga om detta egentligen är AI

https://www.facebook.com/Livrustkammaren/videos/3693793200853084

https://www.facebook.com/watch/?v=525114659277264

Exempel från Livrustkammarens Facebooksida

Deep nostalgia

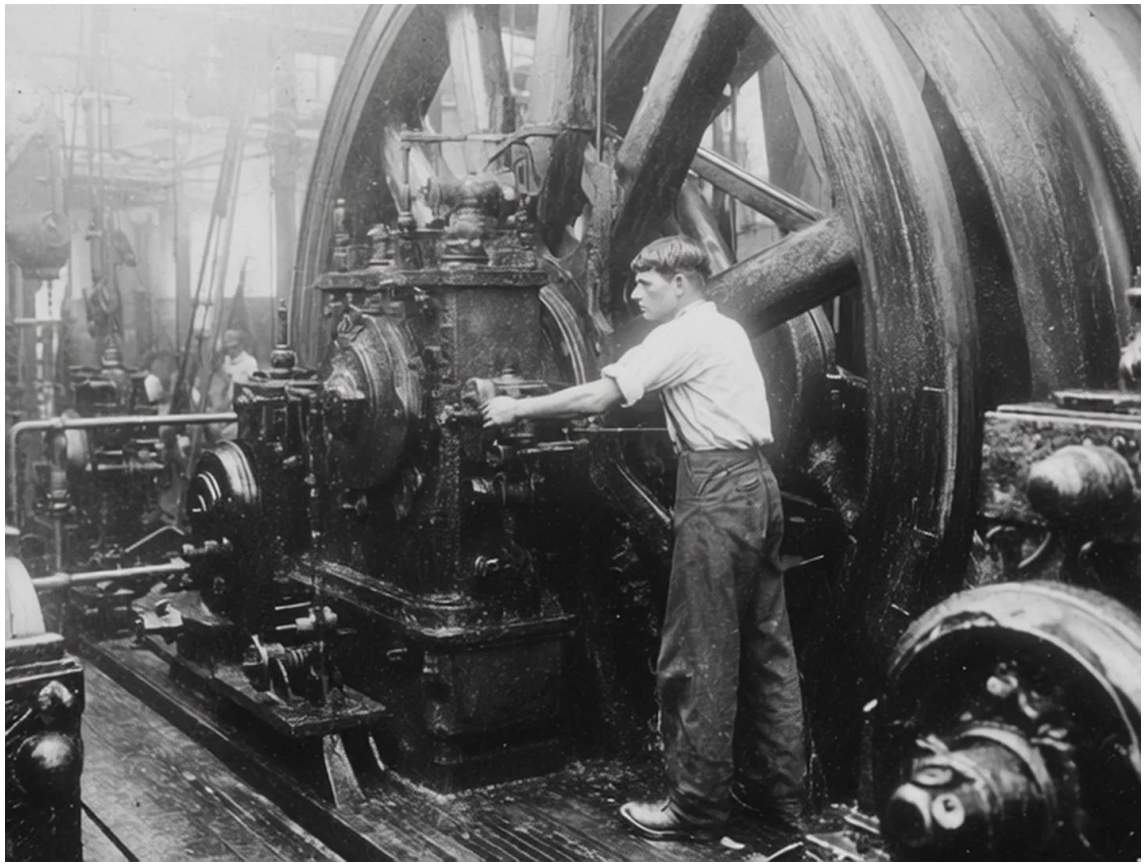
https://www.myheritage.se/deep-nostalgia

Exempel från MyHeritage

ARBETETS MUSEUM

Filmgenerering

Prompt: Video of an engineer working on a steam engine in 1850. Vintage film quality, black and white, grainy.

Det kommer en dag när vi ber en AI att skapa en film till oss i TV-soffan, istället för att se färdigproducerade filmer av filmbolag.

Det där var inte en pipa

The Treachery of Images
Rene Magritte 1929

Verktygens affärsmodell

Du köper tid på deras processorer.
- Freemium-modell; gratisversion plus abonnemang
- Eller köp av ”tokens”.

Olika abonnemang ger olika mycket tid och extraverktyg.

De kapitaliserar inte på ditt resultat.
Du äger upphovsrätten (var noga med det).

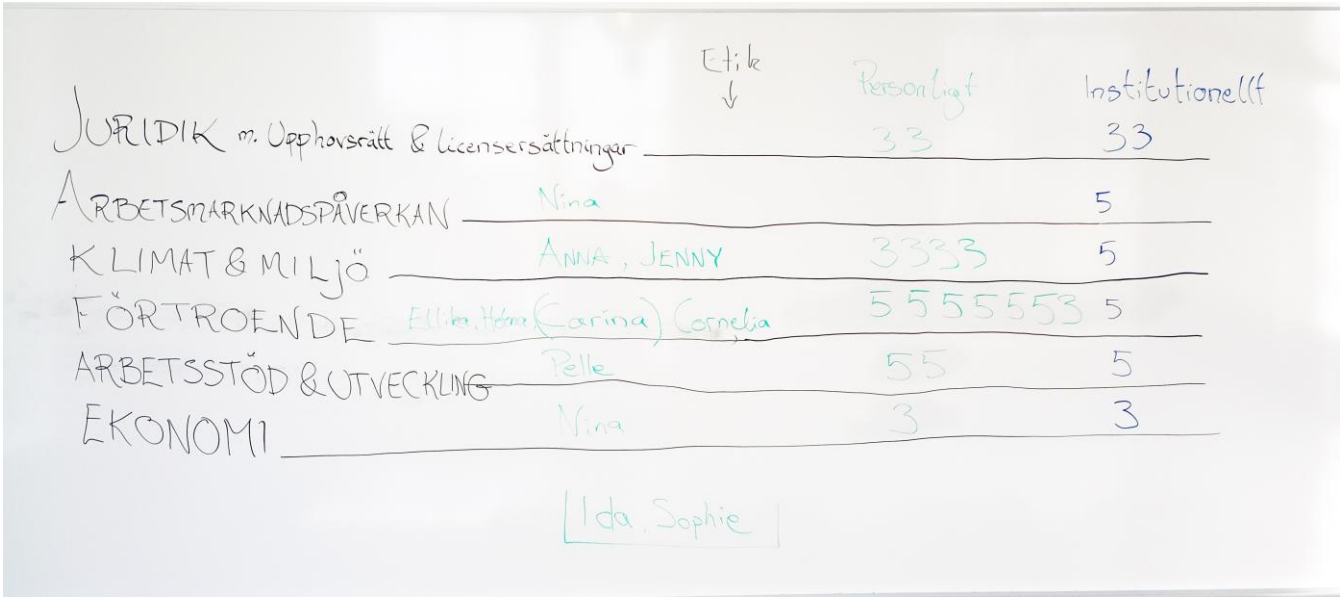
Hur mycket kan du skapa då?

- Midjourney Basic ger dig 200 minuter processortid/månad
- På tre dagar av intensivt lärande hade jag gjort 127 bildskaparfrågor (x4 varianter) och det hade bara gått åt 40 minuter från abonnemanget.

Överväganden för användning

Ni kan få frågor och möta kritik. Hur svarar er verksamhet?

Juridik
Arbetsmarknad
Klimat och miljö
Förtroende
Arbetsstöd och utv.
Ekonomi

Kunskapsproduktion
Säkerhet

ARBETETS MUSEUM

Förtroende

- Museer har mycket högt förtroende, enligt SOM-institutet.
- AI används för historieförfalskning och falska nyheter.
- Risk för devalvering av genuina kulturuttryck.
- Överöser oss med material av låg kvalitet. ”AI-slop”
- En utställningsproducent kan klanta till det.

https://www.sydsvenskan.se/malmo/malmo-museum-anvande-ai-forintelseoverlevare-fick-lappstift-och-eyeliner/

Winston Churchill möter Darth Vader i Manchester, 1946

AI-slop och mönster

Fula repetitiva språkmönster:

"It’s not a tool, it’s a lifestyle.”
- kontrastiv negation

Arbetsstöd och utveckling

”Jag kan skapa mycket bättre kod på halva tiden.”

”Jag kan resonera kreativt på ett sätt jag inte kan med en mänsklig kollega.”

”Under en halvtimme löste AI:n det jag försökt under hela min karriär.”

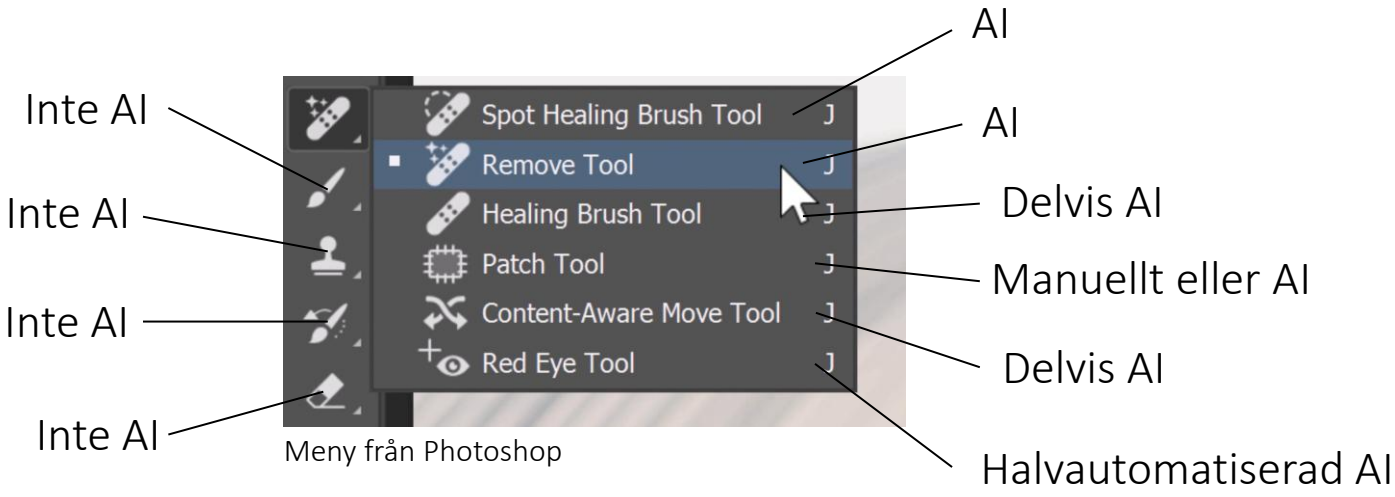
- Enkelt och billigt att sätta igång
- Bra för inspiration, bollplank och stöd i nyskapande processer.
- Toppen om du vill vara en bra beställare.
- Inspiration, clipart, pitchbilder, konceptutveckling och undervisningsmaterial.
- Svårt att få precis det konsistenta material du tänkt och promptat.
- Svårt att få detaljer korrekt återgivna.

Bengt och Barbro, maskintekniker

När verktygen tvinnas samman

- När AI används i våra vanliga verktyg, hur separerar vi resultatet i produktionen?

Meny från Photoshop

Hur ska vi hantera material som skapats delvis genom AI-stödda verktyg?

Juridik: Upphovsrätt & licenser

Kolla villkoren för varje verktyg ni använder. Vissa är mer tillåtande än andra.

- Jag äger det jag promptar (=ber att få skapat), och har rätt att använda materialet på vilket sätt jag vill.
- Andra kan remixa, utgå från mina promptar och även mina bilder, och fortsätta uppdatera till eget material.
- Upphovsrättsligt krångel: Bilderna kanske inte når verkshöjd.

Selfie taget av apan själv: Ingen upphovsrätt.
Den som äger tekniken kan inte hävda upphovsrätt på verk som någon annan gör med tekniken.

Midjourney subscribers own all the images they've created, even if their subscription has expired, and they're free to use those images however they'd like. There are two small exceptions:
•If you upscale an image of another user, that upscale is owned by the original creator, not by you. It will appear in their gallery on the website instead of yours, and you'll need their permission to use it.
•If you are a business grossing more than $1,000,000 USD a year, you need a Pro or Mega Plan to use your images commercially for your company.

Arbetsmarknad

Kommer verktygen att ta bort yrkesmöjligheter för människor?

Kompetensutveckling åt vilket håll?

När AI tränas via andras material, ska de då få ersättning?

Vad gör våra underleverantörer?

Fördelningspolitik?

Hur många revolutioner klarar en människa under sin livstid?

Tunnbindare, Dragarbrunnsgatan, Uppsala 1940
by Sagerholm, Axel - Upplands Museum, Sweden
CC BY-NC-ND.

Vad blir kvar av oss?

”Nu hamnar vi i baksätet. Istället för att ha roligt och lösa problem ska vi experter kolla om AI har gjort rätt. Är det granskning vi ska ägna oss åt i framtiden?”

- Svante Linusson professor i matematik på KTH,

SvD 14 oktober 2026

Vem är ryttaren? Vem är hästen?

Erfarenhet, faktakunskap och förutseende
= Bättre resultat

ARBETETS MUSEUM

Kunskapsproduktion

Varifrån kommer kunskapen?

Hur källhänvisar vi AI-skapat material?

Hur administrerar vi versionsuppdateringar och nya iterationer?

Läs mer här:
https://theconversation.com/historical-images-made-with-ai-recycle-colonial-stereotypes-and-bias-new-research-268070

Risker:

Grundmaterialet är redan färgat (nationalromantik, kolonialism, ära och heder...).

Reproducerar fördomar.

Skapar en bild av historien som är felaktig.

Säkerhet och laglighet

Bild- och filmgenrering kan också medföra material som är olagligt, kompromettерande och innebär säkerhetshål.

- Bryter vi mot GDPR med personuppgifter behandlade av AI?
- Viss skyddsautomatik finns som blockar promptfrågor. Kan uppfattas som grovmaskig.
- Vissa verktyg har promptar synliga i öppna forum: Självreglerande angående porr, gore och annat som kan tolkas som anstötligt eller vara olagligt.
- Programmerare kan lita på dålig kod och öppna för attacker.

Lagstiftningen har svårt att hänga med, då utvecklingshastigheten just nu är hög.

Initiativ har tagits angående märkningar av AI-skapat material. Ännu oklart utfall.

Klimatpåverkan

Går det åt enorma mängder el när jag jobbar med AI?

Det är mer energikrävande att fråga en AI än en vanlig sökmotor.

AI-datacenter kräver allt mer elektricitet.

Olika modeller och verktyg har vitt skild effektivitet.

Har du fakta? Hur mycket drar egentligen en promptfråga?

Hur mycket energi drar en mänsklig designer som ska göra samma sak? - Inklusive dess verktyg, material och distribution.

Annat AI-drivet

Några aktuella tips om AI-verktyg för kulturarvet.

Tolkning av handskrivna texter

Handwritten Text Recognition (HTR) utvecklat av Riksarkivet

https://www.transkribus.org/

Identifiering av fornminnen

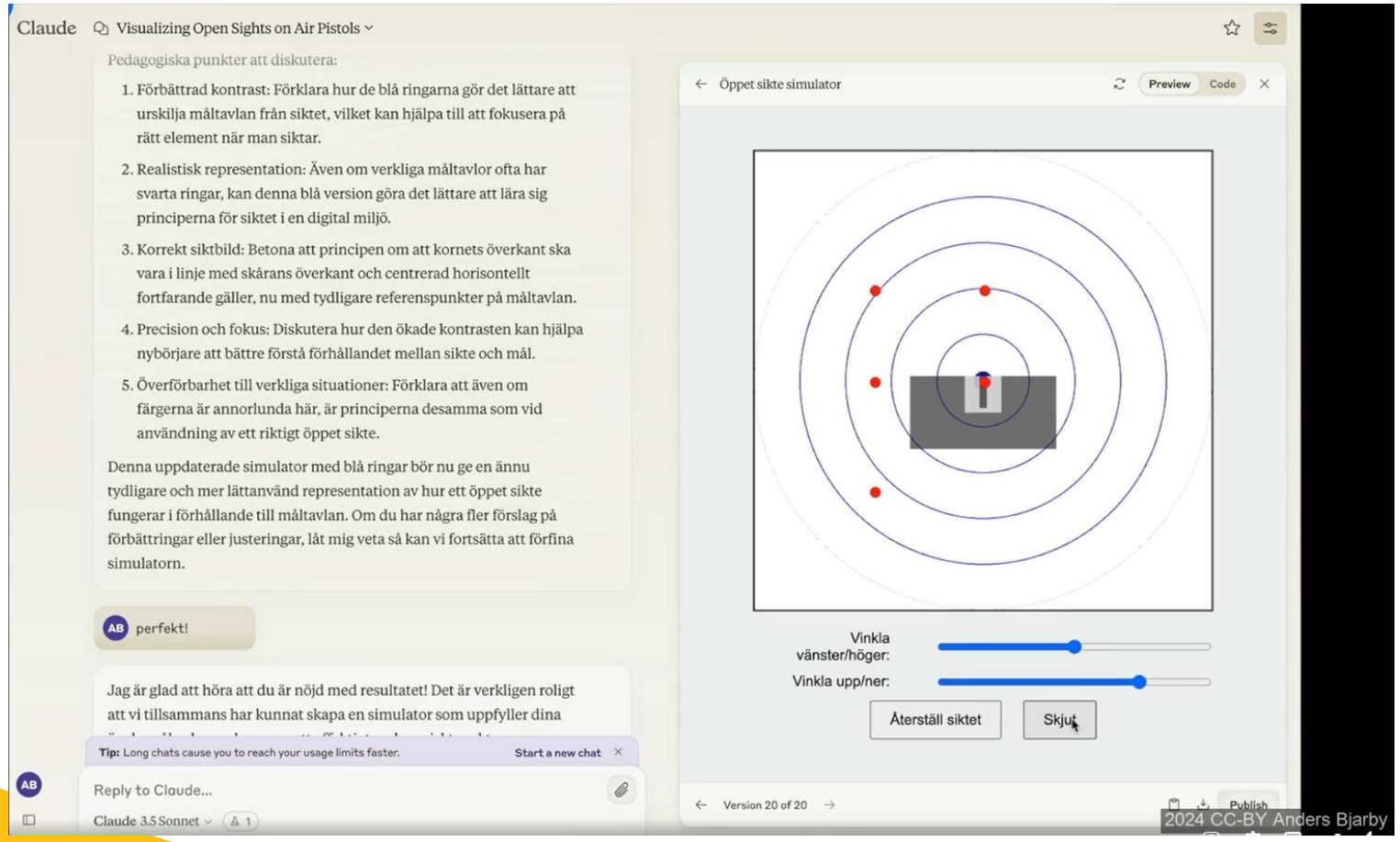
https://www.skogforsk.se/kunskap/vision/2022/vision-nummer-4-2022/hundratusentals-kultur--och-fornminnen-hittas-med-ai/

AI för porslinsföremål

https://www.ri.se/sv/vad-vi-gor/projekt/ai-for-porslinsforemal

Bengt och Barbro, maskintekniker

Text till simuleringar

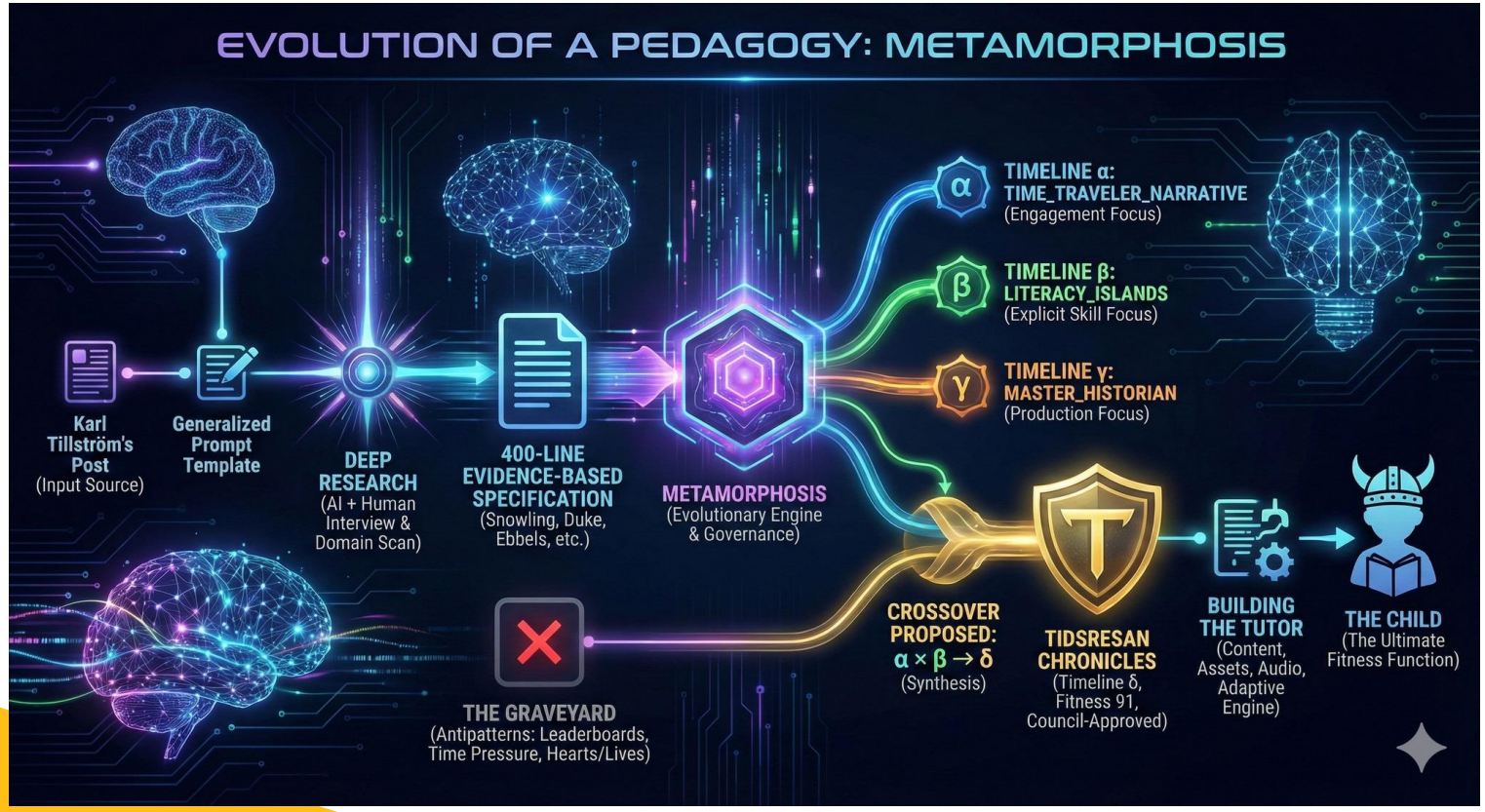

Simulering av luftpistolsikte. Av Anders Bjarby, CC-BY

https://claude.ai/

Individualiserad lärdesign

Utveckling av lästutor för ett barn med dyslexi, språkstörning (DLD) och verbal dyspraxi.

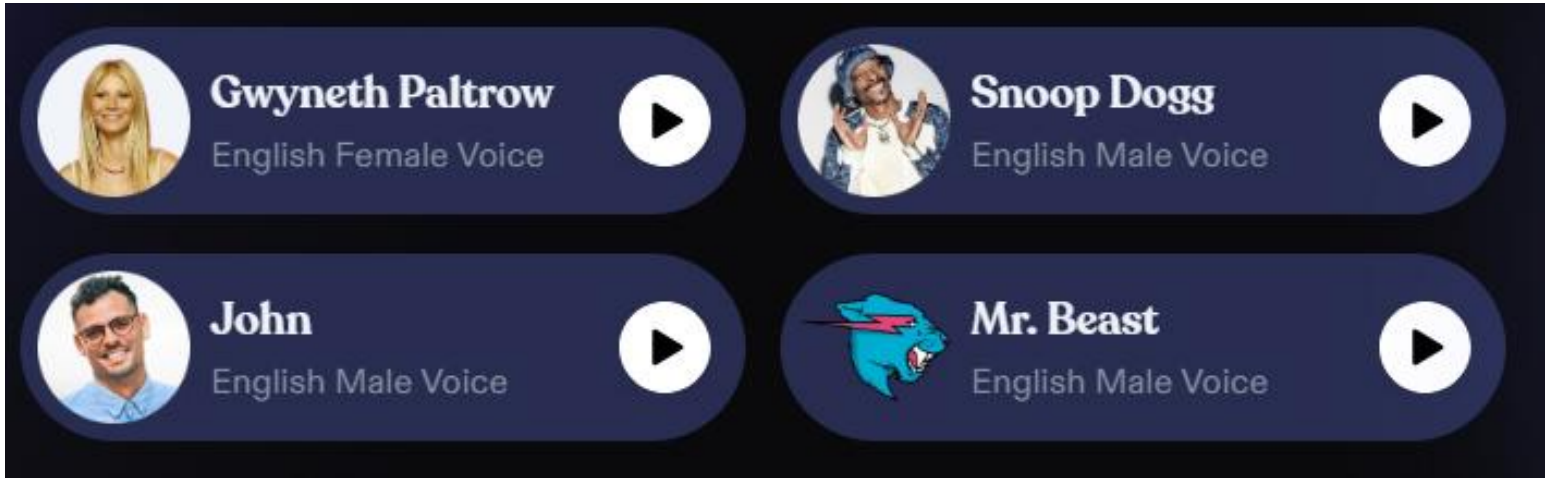

Claude deep research + Metamorphosis

Arbetsgång för individualiserad lärdesign.
Av Anders Bjarby, CC-BY

ARBETETS MUSEUM

Text till tal

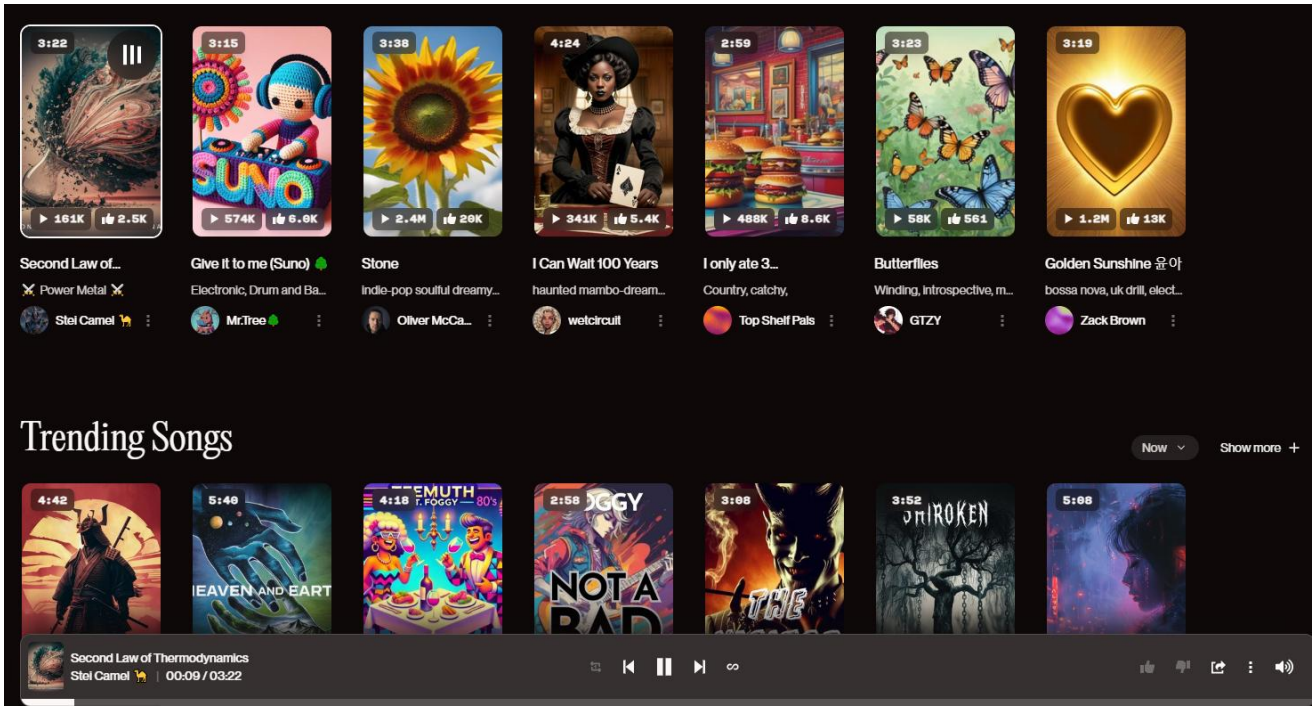
Några verktyg:

https://speechify.com/

https://artlist.io/voice-over

https://www.grammarly.com/

Text till musik

Några verktyg:

https://suno.com/explore

https://musicfy.lol/

https://ilovesong.ai/

Nu och sedan

- Vi måste förhålla oss till att verktygen finns.
- Utvecklingen inom AI är mycket snabb just nu.
- En rak linje till robotisering och automatisering.
- Verktygen medför förändringar i hur vi ser på kultur och kreativitet.
- Uppvärdering av genuinitet och förstahandskällor.
- Spännande att följa hur nästa generation värderar analoga och fysiska uttryck.

Kontakta mig gärna!

Pelle Filipsson
Arbetslivsintendent för finansieringsfrågor
Arbetets museum, Norrköping

pelle.filipsson@arbetetsmuseum.se

ARBETETS MUSEUM